

ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ПОГОДЖУЮ

Гарант освітньо-професійної програми

Олександра СИДОРЕНКО

від "30" жовтня 2025 року

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Інна ВАРНАВСЬКА

Протокол засідання кафедри

соціальних та поведінкових наук ХДАЕУ

від "01" вересня 2025 року № 1

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Психосоматика

Назва навчальної дисципліни

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський) рівень

Освітньо-професійна програма – Практична психологія

Спеціальність – 053 Психологія

Галузь знань – 05 Соціальні та поведінкові науки

Кропивницький-Херсон – 2025

1. Загальна інформація

Назва навчальної дисципліни	Психосоматика
Факультет	Економічний
Назва кафедри	Соціальних та поведінкових наук
Викладач	Сидоренко Олександра Юріївна, кандидат психологічних наук, доцент; доцент кафедри соціальних та поведінкових наук; наукова школа – психоаналіз; наукові інтереси – психологічне консультування, психотерапія.
Контактна інформація	номер телефону викладача: (067)507-63-36 адреса електронної пошти: sydorenko_o@ksaeu.kherson.ua адреса електронної пошти кафедри: dep.sbs@ksaeu.kherson.ua
Графік консультацій	Вівторок, четвер – з 15.00 до 17.00; для погодження часу онлайн консультацій здобувачам слід писати на електронну пошту викладача
Програма дисципліни	Змістова частина 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА ДІАГНОСТИКА В ПСИХОСОМАТИЦІ Тема 1. Предмет, завдання та історія розвитку психосоматики Визначення предмета психосоматики як розділу медицини та психології. Етапи історичного розвитку: від античної філософії до створення перших психосоматичних клінік та журналів у XX столітті. Тема 2. Психоаналітичні та характерологічні моделі психосоматичної патології Конверсійна модель З. Фрейда. Теорія специфічного конфлікту Ф. Александера. Типології особистості (типи А і Б) та концепція «особистості, схильної до інфаркту» Ф. Данбар. Тема 3. Адаптація, стрес та механізми психологічного захисту Психофізіологічні моделі стресу (Г. Сельє). Поняття копінг-стратегій: вирішення проблем, пошук підтримки, уникання. Класифікація захисних механізмів: витіснення, регресія, соматизація, конверсія. Тема 4. Психосоматична теорія А. Менегетті та онтопсихологічний підхід Здоров'я як вільний потік енергії. Роль витісненого комплексу в органічних змінах. Три стадії психосоматичного процесу за Менегетті. Тема 5. Клініко-психологічна діагностика: інтерв'ю та тестування Етапи психодіагностичного інтерв'ю. Типологія організації особистості за Н. Мак-Вільямс. Використання стандартизованих шкал (Бека, Цунга, Тейлора, тест Холмса-Рея). Змістова частина 2. КЛІНІЧНА ЛІНГВІСТИКА ТА ОКРЕМІ ПСИХОСОМАТИЧНІ РОЗЛАДИ Тема 6. Концепція мовленнєвої поведінки та феномен алекситимії Алекситимія як обмежена здатність до вербалізації емоцій. Використання Торонтської алекситимічної шкали та Глосарію І.В. Ганзіна. Аналіз кінесичного (міміка, жести) та паралінгвістичного (темп, тон) аспектів мовлення. Тема 7. Психосоматика серцево-судинної та дихальної систем Психологічні профілі хворих із гіпертонічною хворобою та ішемічною хворобою серця. Глибинна семантика «задухи» та крику про допомогу при розладах дихання. Тема 8. Психосоматичні аспекти розладів ШКТ та урогенітальної сфери

	Символізм відносин «брати-давати» у пацієнтів із розладами шлунково-кишкового тракту. Психогенні чинники сексуальних дисфункцій та нейрогенного сечового міхура. Тема 9. Порушення харчової поведінки та сну як психосоматична проблема Клінічні форми нервової анорексії та булімії: психологічні конфлікти самоідентифікації та протесту. Психогенне ожиріння та безсоння як результат дезадаптації. Тема 10. Синдром професійного вигорання та соматопсихічні розлади Етапи «вигорання»: від підвищеної активності до відчаю та соматизації. Психологічна допомога пацієнтам із тяжкими хронічними соматичними захворюваннями. Тема 11. Інтегративна модель реабілітації та метод «Ключ» Принципи побудови індивідуальних програм реабілітації. Метод психофізіологічної саморегуляції «Ключ» Х. Алієва: синхрорігмнастика та стрес-тест.
Мова викладання	Українська

2. Анотація курсу

Анотація курсу	Навчальна дисципліна «Психосоматика» присвячена вивченню складних взаємозв'язків між психічними процесами, станом тілесного здоров'я та соціальним середовищем людини. Актуальність вивчення курсу зумовлена стрімким зростанням межових психічних розладів та їх схильністю до соматизації (вираження через тілесні симптоми). Курс розроблено на основі сучасної психобіосоціальної моделі, яка розглядає хворобу не як ураження окремого органа, а як результат порушення життєдіяльності цілісної особистості. Особлива увага в курсі приділяється: теоретичним концепціям психосоматичного симптому (від психоаналізу до онтопсихології); методам клініко-психологічної діагностики та проведення інтерв'ю; феномену алекситимії — обмеженої здатності особистості вербалізувати власні емоції; прикладним аспектам психологічної реабілітації пацієнтів із розладами серцево-судинної, дихальної та травної систем. Вивчення цієї дисципліни дозволить майбутньому психологу сформулювати клінічне мислення та опанувати інструментарій для ефективної комунікації з «психосоматичним» клієнтом у міждисциплінарній команді фахівців.
Інформаційний пакет дисципліни	1. Силабус дисципліни «Психосоматика». 2. Навчально-методичний комплекс дисципліни «Психосоматика».

3. Мета та завдання курсу

Мета викладання дисципліни	Метою вивчення дисципліни «Психосоматика» є формування у здобувачів цілісної системи знань про психологічні чинники виникнення, перебігу та профілактики соматичних розладів, а також вироблення практичних навичок діагностики психосоматичного стану особистості.
Завдання вивчення дисципліни	Для досягнення мети передбачається реалізація таких завдань: • навчити визначати основні закономірності, чинники та умови психічного розвитку людини на різних етапах онтогенезу; • сформувати здатність ідентифікувати вікові новоутворення, провідні види діяльності та сенситивні періоди розвитку особистості; • виробити навички добору та застосування методів психологічного дослідження для вивчення психічних властивостей особистості залежно від віку;

	• навчити аналізувати особливості засвоєння знань та розумового розвитку на різних вікових етапах (зокрема в молодшому шкільному віці); • сформувати вміння самостійно розв'язувати проблемні ситуації та типові завдання практичного психолога у роботі з різними віковими групами; • розвинути здатність планувати та проводити індивідуальну та групову консультативну роботу, враховуючи вікову специфіку клієнтів; • навчити застосовувати засоби психологічного впливу та корекції відповідно до вікових потреб та особливостей об'єкта дослідження.
--	---

4. Програмні компетентності та результати навчання

Компетентності здобувача вищої освіти	
Інтегральна компетентність	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій та методів та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов.
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК 02. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя. ЗК 03. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. ЗК 06. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
Спеціальні (фахові) компетентності (СК)	СК 02. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.
Програмні результати навчання здобувача	
Програмні результати навчання (ПРН)	ПРН 01. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання. ПРН 17. Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності.

5. Місце навчальної дисципліни у структурі освітньої програми

Рік викладання	2025-2026
Семестр	8
Курс	4
Обов'язкова компонента / Вибіркова компонента	Обов'язкова компонента
Пререквізити	Клінічна та патопсихологія (із нейропсихологією)
Постреквізити	Виробнича та переддипломна практика

6. Обсяг курсу на поточний навчальний рік

Кількість кредитів / годин	3/90
Лекції	22
Практичні / Семінарські	22
Лабораторні	-
Самостійна робота	46
Форма підсумкового контролю	Екзамен

7. Технічне та програмне забезпечення / обладнання

Програмне забезпечення	1. Для реалізації інтерактивних методів навчання та забезпечення доступу до матеріалів: • платформи для відеозв'язку: Zoom, Google Meet або Microsoft Teams (для проведення лекцій та семінарів у режимі реального часу); • навчально-інформаційний портал ХДАЕУ: обов'язкове використання для розміщення силабусу, текстів лекцій, завдань для самостійної роботи та проходження тестування. 2. Інструменти для спільної роботи та візуалізації: • Miro або Jamboard – віртуальні дошки для створення ментальних карт соціальних зв'язків та групової динаміки; • Mentimeter або Google Forms – для проведення експрес-опитувань та соціально-психологічного тестування в реальному часі; пакет офісних програм: Microsoft Office (Word, PowerPoint) або Google Workspace для підготовки презентацій та рефератів.
Технічне забезпечення та обладнання	1. Для дистанційного формату (Online): • персональний комп'ютер або ноутбук із доступом до мережі Internet; • периферійні пристрої: вебкамера, мікрофон та динаміки/навушники для активної участі в дискусіях та тренінгах. 2. Для аудиторного формату (Offline): • мультимедійне обладнання: проектор та екран (або інтерактивна панель) для демонстрації презентацій та відеоматеріалів; • акустична система для якісного відтворення аудіовізуальних кейсів; • Wi-Fi покриття в аудиторії для доступу студентів до електронних ресурсів та порталу університету під час занять. 3. Спеціалізоване обладнання (для психологічного практикуму): • відеокамера/смартфон: для запису та подальшого аналізу рольових ігор, ділових ігор та соціально-психологічних тренінгів; фліпчарт та набори маркерів: для візуалізації результатів групових дискусій під час офлайн-занять.

8. Політика курсу

Загальні вимоги	Політика навчальної дисципліни базується на принципах взаємної відповідальності викладача та здобувача.
------------------------	---

Вимоги до відвідування та поведінки	1. Обов'язковість відвідування – відвідування аудиторних занять (лекцій, практичних) є обов'язковим компонентом навчання. Здобувачі мають приходити на заняття підготовленими, завчасно ознайомившись із темою практичної роботи. 2. Пунктуальність – запізнення на заняття є неприпустимими. 3. Активність – на заняттях вітається активна участь, долучення до дискусій, розв'язання кейсів та використання інтерактивних методів навчання. Етика – дотримання правил техніки безпеки та культури спілкування є обов'язковим.
Дедлайни та відпрацювання	1. Дотримання термінів – практичні та самостійні роботи мають здаватися у встановлені терміни. Роботи, надані з порушенням дедлайну без поважних причин, оцінюються у розмірі 60% від максимальної суми балів за завдання. 2. Пропуски лекцій: з поважної причини – матеріал перевіряється під час опитування на практичних заняттях, з неповажної причини – відпрацьовується у формі співбесіди або підготовки реферату. Пропуски практичних занять – незалежно від причини, пропущені практичні та самостійні роботи мають бути відпрацьовані згідно з графіком консультацій викладача кафедри.
Академічна доброчесність	1. Оригінальність – усі письмові роботи здобувачів повинні бути результатом їхніх власних досліджень. 2. Заборони – будь-яке списування, плагіат або копіювання робіт інших студентів тягне за собою анулювання балів за завдання. Контрольні заходи – під час тестів, контрольних робіт та іспиту заборонено використання будь-яких допоміжних джерел (друкованих або електронних), крім дозволених викладачем.
Система заохочень та стягнень	1. Додаткові бали – здобувачі можуть отримати заохочувальні бали за наукову активність: роботу в гуртках, підготовку тез доповідей, участь у конференціях та публікацію статей за профілем дисципліни. Штрафні санкції – за несвоєчасне виконання завдань або порушення правил академічної доброчесності нараховуються штрафні бали (зниження оцінки).
Вимоги до виконання завдань	1. При підготовці до занять слід використовувати конспекти лекцій та рекомендовану літературу (не менше 10 основних джерел). Вітається використання додаткових джерел та критичний аналіз альтернативних поглядів на предмет дисципліни.

9. Структура курсу

Номер тижня	Вид занять	Тема заняття або завдання на самостійну роботу	Кількість				
			Годин				балів
			лк	лаб.	сем. / пр.	СР	
Змістова частина 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА ДІАГНОСТИКА В ПСИХОСОМАТИЦІ							
1	Тема 1	Предмет, завдання та історія розвитку психосоматики	2		2	4	4

	Лекція	Предмет, завдання та історія розвитку психосоматики	2				1
	Практика				2		2
	Самостійна робота	Опрацювання лекційного матеріалу. Самостійне вивчення окремих питань та тем за списком рекомендованої літератури. Оволодіння основними поняттями та категоріями дисципліни.				4	1
2	Тема 2	Психоаналітичні та характерологічні моделі психосоматичної патології	2		2	5	4
	Лекція	Психоаналітичні та характерологічні моделі психосоматичної патології	2				1
	Практика				2		2
	Самостійна робота	Опрацювання лекційного матеріалу. Самостійне вивчення окремих питань та тем за списком рекомендованої літератури. Оволодіння основними поняттями та категоріями дисципліни.				5	1
3	Тема 3	Адаптація, стрес та механізми психологічного захисту	2		2	4	4
	Лекція	Адаптація, стрес та механізми психологічного захисту	2				1
	Практика				2		2
	Самостійна робота	Опрацювання лекційного матеріалу. Самостійне вивчення окремих питань та тем за списком рекомендованої літератури. Оволодіння основними поняттями та категоріями дисципліни.				4	1
4	Тема 4	Психосоматична теорія А. Менегетті та онтопсихологічний підхід	2		2	4	4
	Лекція	Психосоматична теорія А. Менегетті та онтопсихологічний підхід	2				1
	Практика				2		2
	Самостійна робота	Опрацювання лекційного матеріалу. Самостійне вивчення окремих питань та тем за списком рекомендованої літератури. Оволодіння основними поняттями та категоріями дисципліни.				4	1

5	Тема 5	Клініко-психологічна діагностика: інтерв'ю та тестування	2		2	4	4
	Лекція	Клініко-психологічна діагностика: інтерв'ю та тестування	2				1
	Практика				2		2
	Самостійна робота	Опрацювання лекційного матеріалу. Самостійне вивчення окремих питань та тем за списком рекомендованої літератури. Оволодіння основними поняттями та категоріями дисципліни.				4	1
	ПК ЗЧ 1	Підсумкова контрольна робота					7
Разом за ЗЧ1			10		10	21	41 год 27 б.
Змістова частина 2. КЛІНІЧНА ЛІНГВІСТИКА ТА ОКРЕМІ ПСИХОСОМАТИЧНІ РОЗЛАДИ							
6	Тема 6	Концепція мовленнєвої поведінки та феномен алекситимії	2		2	4	4
	Лекція	Концепція мовленнєвої поведінки та феномен алекситимії	2				1
	Практика				2		2
	Самостійна робота	Опрацювання лекційного матеріалу. Самостійне вивчення окремих питань та тем за списком рекомендованої літератури. Оволодіння основними поняттями та категоріями дисципліни.				4	1
7	Тема 7	Психосоматика серцево-судинної та дихальної систем	2		2	4	4
	Лекція	Психосоматика серцево-судинної та дихальної систем	2				1
	Практика				2		2
	Самостійна робота	Опрацювання лекційного матеріалу. Самостійне вивчення окремих питань та тем за списком рекомендованої літератури. Оволодіння основними поняттями та категоріями дисципліни.				4	1

8	Тема 8	Психосоматичні аспекти розладів ШКТ та урогенітальної сфери	2		2	4	4
	Лекція	Психосоматичні аспекти розладів ШКТ та урогенітальної сфери	2				1
	Практика				2		2
	Самостійна робота	Опрацювання лекційного матеріалу. Самостійне вивчення окремих питань та тем за списком рекомендованої літератури. Оволодіння основними поняттями та категоріями дисципліни.				4	1
9	Тема 9	Порушення харчової поведінки та сну як психосоматична проблема	2		2	4	4
	Лекція	Порушення харчової поведінки та сну як психосоматична проблема	2				1
	Практика				2		2
	Самостійна робота	Опрацювання лекційного матеріалу. Самостійне вивчення окремих питань та тем за списком рекомендованої літератури. Оволодіння основними поняттями та категоріями дисципліни.				4	1
10	Тема 10	Синдром професійного вигорання та соматопсихічні розлади	2		2	4	4
	Лекція	Синдром професійного вигорання та соматопсихічні розлади	2				1
	Практика				2		2
	Самостійна робота	Опрацювання лекційного матеріалу. Самостійне вивчення окремих питань та тем за списком рекомендованої літератури. Оволодіння основними поняттями та категоріями дисципліни.				4	1
11	Тема 11	Інтегративна модель реабілітації та метод «Ключ»	2		2	5	4
	Лекція	Інтегративна модель реабілітації та метод «Ключ»	2				1
	Практика				2		2

	Самостійна робота	Опрацювання лекційного матеріалу. Самостійне вивчення окремих питань та тем за списком рекомендованої літератури. Оволодіння основними поняттями та категоріями дисципліни.				5	1
	ПК ЗЧ 2	Підсумкова контрольна робота					9
Разом за ЗЧ 2			12		12	25	49 год 33 б.
Екзамен							40 б.
Всього за дисципліною			22		22	46	90 год 100 б.

10. Форми і методи навчання

Загальні вимоги	Навчальний процес із дисципліни базується на поєднанні традиційних та інноваційних методів, що забезпечують перехід від простого накопичення знань до формування професійних компетентностей. Для реалізації вказаних методів використовується спеціалізоване програмне забезпечення, мультимедійне обладнання та ресурси навчально-інформаційного порталу університету.
Лекційні заняття	Основними формами є вступні, тематичні, оглядові та підсумкові лекції. Методи викладання: 1. Словесні – інформаційно-повідомлювальне та пояснювально-спонукальне викладення матеріалу. 2. Наочні та інноваційні – використання мультимедійних технологій (лекції-візуалізації), опорних конспектів та системи зображально-виражальних засобів для ілюстрації теоретичних та практичних феноменів. Робота студента – глибока обробка лекційного матеріалу через аналіз конспекту, роботу з монографіями та науковими працями для розуміння логіки відповідних процесів.
Практичні / Семінарські заняття	Проводяться переважно в активних та творчих формах для стимулювання самостійного мислення. 1. Інноваційні методи: • кейс-технологія – аналіз конкретних практичних ситуацій; • групові методи – робота в малих групах, дискусії та бесіди для розвитку комунікативних навичок; • тренінгові та ігрові методи – проведення ділових ігор та рольове моделювання практичних ситуацій. Дослідницькі методи: підготовка наукових доповідей і повідомлень, евристичне навчання та створення проблемних ситуацій.
Лабораторні заняття	Не передбачено навчальним планом
Самостійна робота	Самостійна робота спрямована на щоденну підготовку та розвиток навичок наукового пошуку. Зміст роботи: 1. Самостійне вивчення окремих тем та робота з літературою (не пізніше 5-річної давності). 2. Виконання прикладних задач та моделювання ситуаційних завдань по кожній змістовій частині.

	Контроль: Перевірка через тести, реферати, колоквиуми та презентації результатів самостійних досліджень.
--	---

11. Система контролю та оцінювання

Загальні вимоги	Система оцінювання базується на 100-балльній шкалі та охоплює перевірку знань, умінь і результатів навчання здобувача.
Поточний контроль	Поточний контроль здійснюється впродовж семестру під час аудиторних занять та перевірки самостійної роботи. Він включає: 1. Методи контролю – усний контроль (опитування, бесіди, доповіді); письмовий контроль (контрольні роботи, реферати, есе); презентації результатів самостійних досліджень; практичний контроль під час виконання вправ у групах; тестовий контроль. 2. Оцінювання – базується на систематичності роботи здобувача та якості виконання завдань для самостійної роботи.
Підсумковий контроль за змістовими частинами	Контроль за засвоєнням окремих блоків дисципліни здійснюється у формі комплексного комп'ютерного тестування. Це дозволяє ідентифікувати та кількісно оцінити рівень набутих компетентностей.
Підсумковий контроль з дисципліни	Форма контролю: екзамен. Форма проведення: письмовий тест або комбінована форма (усно-письмова). Умова допуску: виконання всіх видів робіт, передбачених структурою курсу. Критерій успіху: максимальна кількість балів для успішного складання – сумарно 60 балів за результатами семестру та 40 балів за екзамен.

Розподіл балів з дисципліни

Поточне оцінювання і контроль змістових частин (бали)													Екзамен	Підсумкова оцінка
Змістова частина 1						Змістова частина 2								
T1	T2	T3	T4	T5	ПК ЗЧ1	T6	T7	T8	T9	T10	T11	ПК ЗЧ2		
Max 4	Max 4	Max 4	Max 4	Max 4	Max 7	Max 4	Max 4	Max 4	Max 4	Max 4	Max 4	Max 9	Max 40	Max 100

12. Шкала оцінювання

За оцінюванням			
Шкала рейтингу ХДАЕУ	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
90-100	A	Відмінно	Зараховано
82-89	B	Добре	
74-81	C		

64-73	D	Задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	Незадовільно	Не зараховано
1-34	F	Незадовільно (з обов'язковим повторним вивченням курсу)	

13. Рекомендована література та інформаційні ресурси

Основна література	1.Бондаревич С. М., Пальчинська М. В. Психосоматика та соматопсихіка. Навчально методичні рекомендації з дисципліни «Психосоматика та соматопсихіка» для студентів усіх спеціальностей рівня бакалавр. Одеса : Сілекс-прінт, 2021. 172 с. 2.Закалик Г. М. Основи клінічної психології : навч. посіб. / Г. М. Закалик, О. В. Войцеховська, Н. М. Шувар. Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2020. 429 с. 3.Ісаков Р. Психосоматична патологія: підручник. Київ: Медицина, 2023. 167 с. 4.Клінічна психологія: навчальний посібник. Суми: Університетська книга, 2020. 163 с. 5.Люди війни. Робота з ресурсами психіки: Практичний посібник. Київ: Видавництво Psychobook, 2023. 150 с. 6.Медична психологія [Текст]: підручник для студ. мед. вищ. навч. закл. Т. 2. : Спеціальна медична психологія / за ред Г. Я. Пилягіної [Пилягіна Г. Я., Хаустова О. О., Марута Н. О., Абдрахімова Ц. Б.]. Вінниця : Нова Книга, 2020. 496 с. 7.Мозгова Г.П., Ханецька Т.І., Якимчук О.І. Психосоматика: психічне, тілесне, соціальне. Хрестоматія: Навчальний посібник. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. 383 с. 8.Середа І. В. Основи психосоматики : навчально-методичний посібник для самостійної роботи студентів з курсу за змішаною формою навчання / І. В. Середа. Миколаїв: Видавець Румянцева Г. В., 2022. 156 с. 9.Середа І. В. Основи психосоматики : навчально-методичний посібник для самостійної роботи студентів з курсу за змішаною формою навчання. Миколаїв : Видавець Румянцева Г. В., 2022. 156 с. 10. Aisenstein, M., Rappaport, E. (2022) Psychosomatics today: a psychoanalytic perspective. Routledge. 212 pages.
Додаткова	1. Бессел ван дер Колк. Тіло веде лік. Як лишити психотравми в минулому. Харків: Віват, 2023. 624 с. 2. Гоулдман Д. Емоційний інтелект /Деніел Гоулдман; пер. з англ. С. Л. Гумецької. Хмельницький: Віват, 2022. 512 с. 3. Кравченко Т. Довідник «Сповідь тіла». Психосоматика органів та частин вашого тіла. Київ: Видавництво Psychobook, 2023. 143 с. 4. Середа І. В. Саногенне мислення і саморегуляція як засоби профілактики психосоматичних захворювань // Scientific Journal Virtus Issue # 60, January, 2022. 5. Середа І. В., Кутержинська К. М. Казкотерапія в роботі корекційного педагога з дітьми з особливими освітніми потребами. Журнал "Вересень", 2021. Номер 1 (88), https://september.moippo.mk.ua/index.php/sept/article/download/127/120 6. Хомуленко Т. Хвороба як Учитель, або Психологічний супровід процесу одужання. Харків: ЗУНУ, 2022. 128 с. 7. Ялом І. Ліки від кохання та інші оповіді психотерапевта/ Пер. з англ. Н. Бхіндер. Київ : Книжковий клуб «Клуб

	Сімейного Дозвілля», 2021. 416 с. 8. Bilous R., Braga S. CORRECTION OF ATTENTION OF ADOLESCENTS WITH MENTAL RETARDATION. Socialization & Human Development: International Scientific Journal. Volume 3. №1 2021 / Kyiv Taras Shevchenko National University, University of Szczecin (Poland), Ukrainian Association of Educational and Developmental Psychology (Ukraine) - Szczecin, Kyiv, 2021. С.15-26. 9. Heled, E. (2022) Chronic Illness and Disability in Psychoanalysis: A Theoretical Review of Structural Characteristics. Psychoanalytic Psychology 39:135–144. 10. Sereda I., Karskanova S. Influence of psychological and pedagogical features of students on their activity in self-education // Pedagogika-Pedagogy, Volume 93, Number 8, 2021, 1065-1087. https://doi.org/10.53656/ped2021-8.04
Інформаційні ресурси	1.Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України — https://mon.gov.ua/ 2.Офіційний сайт Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського — http://www.nbuv.gov.ua/ 3.Офіційний сайт ХДАЕУ — https://www.ksau.kherson.ua/ 4.Освітній портал (Moodle) ХДАЕУ — http://dspace.ksau.kherson.ua:8888/ 5.Наукова бібліотека ХДАЕУ — https://www.ksau.kherson.ua/news-2/nmb.html 6.Кафедра соціальних та поведінкових наук ХДАЕУ — https://www.ksau.kherson.ua/econom/%D0%BA%D0%B0%D1%84%D0%B5%D0%B4%D1%80%D0%B0-%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%85-%D1%82%D0%B0-%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%85-%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA.html 7.Ворман Ю. Техніки керування гнівом — https://elle.ua/otnosheniya/psihologija/yak-keruvati-gnivom-shchob-ne-psuvatistosunki-z-otochennyam/ (дата звернення: 20.08.2025) 8.Емоційний серфінг — https://elle.ua/otnosheniya/psihologija/praktika-emotional-surfing-dlya-regulyacii-negativnih-emociy/ (дата звернення: 20.08.2025) 9.Протокол з діагностики та терапії ПТСР NICE. — http://ipz.org.ua/index.php/vydavnytstvo/94-knyhy-3/190-protokoly-z-diahnostykyta-terapii-ptsr-nice-2 (дата звернення 20.08.2025 р.) 10. Психологічні прийоми, щоб впоратися зі своїми емоціями — https://lux.fm/lifestyle_t4 (дата звернення: 20.08.2025) 11. Розквас А. Ключові типи відновлення енергії — https://vikna.tv/ru/dlia-tebe/psykholohiia/kak-vosstanovit-svoj-vnutrennij-resurs-effektivnye-sovety/ (дата звернення: 20.08.2025) 12. Уніфікований клінічний протокол первинної вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної психології. Депресія — http://moz.gov.ua/docfiles/dn_20141225_1003dod.pdf (дата звернення 15.08.2023 р.) 13. Як побороти панічні атаки — https://mind.ua/openmind/20249226 (дата звернення: 20.08.2025) 14. Як спілкуватися екологічно: 4 правила ненасильницької комунікації — https://bit.ua/2020/11/ecological-communication/ (дата звернення: 20.08.2025)